

Гайдаржійська О. М.
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту
факультету економіки та бізнес-адміністрування
Національного авіаційного університету
Бондаренко О. М.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
факультету економіки та бізнес-адміністрування
Національного авіаційного університету
Івченко М. Ю.
студентка
Національного авіаційного університету

Haydarzhysk'a O. M.
*Ph.D. in Economics, Associate professor,
Head of the Department of Finance, Accounting and Audit
National Aviation University*
Bondarenko O. M.
*Ph.D. in Economics, associate professor
of the Department of Finance, Accounting and Audit
National Aviation University*
Ivchenko M. Yu.
*Female student
National Aviation University*

ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Анотація. У статті розглянуто проблеми вдосконалення обліку прибутку та його розподілу в господарській діяльності підприємства. Досліджено поняття «прибуток», узагальнено сучасні підходи до визначення порядку формування та використання прибутку. Проведено аналіз напрямів розподілу чистого прибутку підприємств. Розглянуто законодавчо-нормативну базу та літературні джерела бухгалтерського обліку прибутку. Наведено облік фінансових результатів.

Ключові слова: прибуток, чистий прибуток, фінансовий результат, доходи, витрати, бухгалтерський облік.

Вступ та постановка проблеми. У працях багатьох вчених-економістів таку фінансову категорію, як прибуток, нерозривно пов'язують з однією з форм капіталу, доходом, рентою, показником ефективності господарської діяльності та багатьма іншими категоріями, тому є необхідним визначення економічної сутності такої фінансової категорії, як прибуток. З'ясування економічної сутності прибутку, його функцій та видів має велике значення для визначення джерел його формування, розподілу та механізму безперервного зростання. Оскільки прибуток вважається однією з найбільш неоднозначних економічних категорій, складність визначення його економічної сутності обумовлена різноманітністю інтересів підприємства, які він відображає.

Прибуток підприємства є складовою частиною доходу, що залишається після відшкодування всіх витрат на забезпечення господарської діяльності підприємства та сплати податків. Він характеризує перевищення надходжень над витратами та вважається одним з головних показників результативності діяльності підприємства.

Проаналізувавши наявні підходи вчених-економістів до визначення поняття прибутку, виявили, що досі в науковій літературі не існує єдиної точки зору щодо зазначеної фінансової категорії, тому дослідження питання формування й використання прибутку підприємства в бухгалтерському обліку є не лише актуальним, але й необхідним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вдосконалення обліку прибутку та його розподілу в господарській діяльності підприємства розглядали вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти. Значне місце посідають дослідження таких науковців, як, зокрема, С.Ф. Покропивний, А.А. Мазаракі, Ф. Найт, А. Сміт, П.А. Самуельсон.

Метою роботи є розкриття поняття «прибуток» та узагальнення сучасних підходів до визначення порядку формування й використання прибутку.

Результати дослідження. На сучасному етапі розвитку економіки дослідження сутності прибутку, його класифікації, а також засобів забезпечення ефективності його використання та джерел його формування є необхідними з огляду на постійні зміни в економічному житті країни, що виникають через перетворення у світовій економіці та військово-політичний конфлікт.

Під час проведеного дослідження ми встановили, що прибуток підприємства є основним фінансовим показником діяльності господарюючого суб'єкта, який відображає ефективність роботи підприємства шляхом проведення та прийняття цілеспрямованих управлінських рішень.

Слід зазначити, що поняття «прибуток» в різних економічних джерелах досліджували багато науковців, як українських, так і зарубіжних. Кожний з них розкриває поняття «прибуток» в різних аспектах:

1) Прибуток – це частина виторгу, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комер-

ційну діяльність підприємства, характеризуючи перевищення надходження над витратами; прибуток виражає мету підприємницької діяльності і є головним показником її результативності (ефективності) [1];

2) прибуток як економічний показник – різниця між ціною реалізації та собівартістю продукції (товарів, послуг), між обсягом отриманого виторгу та сумою витрат на виготовлення та реалізацією продукції [2];

3) прибуток є винагородою підприємця за прийняття рішень в умовах невизначеності [3];

4) прибуток – продукт праці, який привласнюється власником засобів виробництва [4];

5) прибуток – дохід від факторів виробництва, винагорода за підприємницьку діяльність та впровадження нововведень [5];

6) прибуток товариства – розмір надходжень від господарської діяльності після покриття матеріальних та привієняних до них витрат і витрат на оплату праці [6].

Як правило, прибуток підприємства в бухгалтерському обліку, розглядається як чистий (за мінусом податку на прибуток підприємства) фінансовий результат звітного періоду з подальшим його розподілом на певні потреби підприємства, які зазначаються в установчих документах підприємства.

Згідно з інструкцією «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» від 30 листопада 1999 р. № 291 (далі – Інструкція № 291) для відображення в бухгалтерському обліку прибутку підприємства застосовують рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», який має такі субрахунки:

- 441 «Прибуток нерозподілений»;
- 442 «Непокриті збитки»;
- 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді».

Слід зазначити, що рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» непризначений для відображення порядку формування прибутку до оподаткування. Внаслідок цього в план рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій внесений рахунок 79 «Фінансові результати», який проводить формування доходів і витрат підприємства звітного періоду для подальшого нарахування податку на прибуток підприємства чи автоматичного списання збитку підприємства звітного періоду до рахунку 442 «Непокриті збитки».

Згідно з Інструкцією № 291 за дебетом рахунку 79 «Фінансові результати» проводиться формування витрат підприємства, а за кредитом – його доходів. Інформація щодо формування доходів і витрат в бухгалтерському обліку та їх відображення у фінансовій звітності підприємства затверджена стандартами бухгалтерського обліку. Якщо підприємства ведуть бухгалтерський облік за національними стандартами, то вони застосовують норми П(С)БО 15 «Дохід» і П(С)БО 16 «Витрати».

Фінансовий результат визначається за кожним видом діяльності підприємства (наприклад, операційна, фінансова) із періодичністю, установленною в обліковій політиці (місяць, квартал, рік). Таким чином, в кінці звітного періоду після сформованих оборотів за сторонами рахунку 79 «Фінансові результати» проводиться заповнення Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за формою № 2 НПСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 7 лютого 2013 р. № 73. В кінці звітного періоду рахунок 79 «Фінансові результати» закривається (обнуляється) таким чином.

- 1) Під час отримання прибутку:
  - Дт 98 Кт 641 – нараховано податок на прибуток;

– Дт 79 Кт 98 – віднесено податок на прибуток до зменшення прибутку до оподаткування;

– Дт 79 Кт 441 – визначено чистий фінансовий результат підприємства (нерозподілений прибуток).

2) Під час отримання збитку:

– Дт 442 Кт 79 – визначено чистий фінансовий результат підприємства (нерозподілений прибуток).

Як зазначається у ст. 44 Господарського кодексу України та ст. 15 Закону України «Про господарські товариства», чистий прибуток, одержаний після сплати процентів по кредитах банків та по облігаціях, перерахунку передбачених законодавством України податків та інших платежів до бюджету, а також сплати дивідендів, залишається у повному розпорядженні товариства, яке, відповідно до установчих документів, визначає напрями його використання [6; 7]. Таким чином, під час створення підприємства в установчих документах засновники мають право зазначити напрями, за якими буде розподілений прибуток. Під час проведеного дослідження ми встановили, що за роботи підприємства засновники мають право змінити перелік напрямів розподілу прибутку. Перш за все це пов'язане з:

- внутрішньою політикою підприємства;
- зміною засновників підприємства;
- ефективним або неефективним веденням управлінського, фінансового та податкового обліку;
- змінами на ринку товарів (робіт, послуг);
- бажанням засновників збільшити обороти виготовлення товарів (робіт, послуг).

Слід зазначити, що якщо власники підприємства в установчих документах внесуть пункт, у якому зазначать, що розподіл прибутку буде проводитись на підставі рішення зборів засновників (учасників), то протоколом зборів засновників будуть визначатись напрями й розміри прибутку, який буде розподілений. Таким чином, основними документами, які дають право на зміну в обліку відображення операцій з розподілу прибутку, можуть бути або установчі документи, або протоколи зборів засновників (учасників).

З проведеного аналізу напрямів розподілу чистого прибутку підприємств ми визначили, що основними напрямами розподілу прибутку є:

- формування резервного капіталу;
- покриття збитків минулих періодів;
- виплата дивідендів;
- збільшення розміру зареєстрованого (пайового) капіталу;
- заохочувальні фонди;
- інші фонди.

Стаття 15 Закону України «Про господарські товариства» зазначає, що підприємства проводять щорічне формування резервного капіталу (не менше 5% від розміру чистого прибутку) до розміру, який повинен бути таким, як у встановлених установчих документах, але не менше 25% від розміру статутного капіталу. В бухгалтерському обліку запис щодо формування резервного капіталу з прибутку підприємства відображають такою проводкою: Дт 443 Кт 43.

Якщо підприємство в минулих звітних періодах отримало збиток, то для його погашення використовують нерозподілений прибуток та проводять такий запис: Дт 441 Кт 442.

Слід зазначити, що незалежно від того, чи є оподатковуваний прибуток (розрахований за правилами, визначеними ст. 137 Податкового кодексу України (далі – ПКУ)) пп. 57.11.1 ПКУ встановлено, що в разі ухвалення рішення про виплату дивідендів платник податку на прибуток,

тобто емітент корпоративних прав, на які нараховуються дивіденди, проводить зазначені виплати власнику таких корпоративних прав.

Але під час отримання прибутку підприємство обов'язково має проводити нарахування та виплату дивідендів, що підтверджують такі нормативно-законодавчі акти [8–10]:

1) пп. 14.1.49 ПКУ зазначає, що дивіденди – платіж, що здійснюється юридичною особою, зокрема емітентом корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів або інших цінних паперів, на користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) в майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку; крім того, з 1 січня 2017 р. для цілей оподаткування до дивідендів прирівнюється також платіж у грошовій формі, що здійснюється юридичною особою на користь його засновника і/або учасника (учасників), у зв'язку з розподілом чистого прибутку (її частини);

2) п. 4 ПСБО 15 «Дохід» зазначає, що дивіденди – частина прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до їх долі у власному капіталі підприємства;

3) п. 1 ст. 30 Закону № 514 зазначає, що дивіденди – частина чистого прибутку акціонерного товариства, який виплачується акціонеру з розрахунку на одну акцію певного типу і/або класу; тобто в зазначених товариствах дивіденди розраховуються з прибутку, визначеного за правилами бухгалтерського обліку.

Таким чином, відображення в обліку розподілу прибутку за рахунок нарахованих дивідендів (як фізичним, так і юридичним особам) здійснюється за таким записом: Дт 443 Кт 671.

Інколи засновники підприємства за власним бажанням приймають рішення щодо збільшення розміру зареєстрованого (пайового) капіталу. За умови зміни та перезатвердження установчих документів в обліку проводиться такий запис:

1) Дт 46 Кт 40 – на суму збільшеного зареєстрованого (пайового) капіталу;

2) Дт 443 Кт 46 – спрямування частини прибутку на формування збільшеного зареєстрованого (пайового) капіталу.

Під час проведеного дослідження ми з'ясували, що деякі підприємства України для заохочення своїх працівників створюють з прибутку заохочувальні фонди. За рахунок такого фонду підприємство може проводити такі нарахування:

- виплата винагород (премій) за підсумками роботи за рік;
- подарунки до свят і ювілеїв;
- путівки на відпочинок або санаторно-курортне лікування працівників;
- харчування працівників на підприємстві;
- надання надбавок та доплат, які перевищують встановлені законодавством розміри, а також надбавок та доплат, які непередбачені чинним законодавством, матеріальної допомоги, оздоровчих та інших виплат.

Згідно з Інструкцією по застосуванню плану рахунків рахунок 44 не кореспондується з рахунком 66, тому на виконання установчих документів в обліку цей напрям розподілу прибутку можна відобразити одним з таких варіантів [11; 12].

1) Згідно з Листом Мінфіну України спрямування суми чистого прибутку на матеріальне заохочення працівників є одним з напрямів його розподілу власником, відповідно, така сума витратами не визнається і не включається до Звіту про фінансові результати (форма № 2). На підставі цього Листа Мінфіну можна зробити такий запис: Дт 443 Кт 661, 651.

2) Можна створити на підприємстві за рахунок чистого прибутку додатковий фонд матеріального заохочування працівників та включити його у склад додаткового капіталу (Д-т 443 К-т 425). За рахунок такого фонду можна нарахувати та виплатити премії, але слід зазначити, що, як і 443, субрахунок 425 не може кореспондувати з рахунками 66 та 65 з огляду на норми Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку.

Крім заохочувальних фондів, господарюючі суб'єкти мають право на свій розсуд, формувати інші фонди для подальшого їх використання з метою отримання економічної ефективності розвитку підприємства. Для відображення цього процесу на рахунку 425 «Інший додатковий капітал» проводяться формування субрахунків з метою формування:

- фонду виробничого розвитку підприємства;
- фонду розвитку соціальної інфраструктури (соціальних потреб) підприємства;
- страхового фонду;
- фонду нагромадження;
- фонду споживання;
- цільових фондів тощо.

В обліку відображення формування зазначених фондів проводять записом: Дт 443 Кт 425.

Висновки. Отже, безумовно, бажаним результатом будь-якої підприємницької діяльності є прибуток, який дає можливість саморозвитку та збільшення масштабів діяльності суб'єкта господарювання.

Прибуток є головною метою та критерієм ефективної діяльності сучасного підприємства, безпосередньо впливає на його фінансовий стан та є захисним механізмом від банкрутства, а також основним джерелом забезпечення фінансування внутрішніх потреб та подальшого його розвитку. В сучасних умовах господарювання підприємств України прибуток є основним спонукальним мотивом здійснення будь-якої діяльності, оскільки він забезпечує зростання добробуту власників та працівників підприємства.

На нашу думку, для збільшення ефективності роботи кожне підприємство має:

- враховувати всі внутрішні та зовнішні фактори впливу на прибуток;
- вибрати таку стратегію управління прибутком, яка б дала змогу максимізувати рентабельність підприємства за наявних у нього фінансових ресурсах;
- контролювати витрати (проводити політику оптимізації витрат) з метою недопущення перевищення їх над доходами.

Список використаних джерел:

1. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.
2. Мазаракі А.А. та ін. Економіка торговельного підприємства: підручник для вузів / за ред. Н.М. Ушакової. Київ: Хрещатик, 1999. 800 с.
3. Найт Ф. Риск, неопределенность и прибыль / пер. с англ. М.Я. Каждана. Москва: Дело, 2003. 359 с.
4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Москва; Ленинград, 1935. 112 с.
5. Самуэльсон П.А. Экономика: учебник / пер. с англ. Севастополь: Ахтиар, 1995. 384 с.

6. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII.
7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV.
8. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI.
9. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290.
11. Русанова А.В. Відображення в обліку премій за рахунок прибутку. URL: <http://consulting.dtk.ua/ru/labor/compensation/5626>.
12. Лист від 3 березня 2007 р. № 31-34000-20-21/4377 Міністерства фінансів України щодо застосування Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=70732&cat_id=34931.

ПОРЯДОК ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИБЫЛИ ПРЕДПРИЯТИЯ В БУХГАЛТЕРСКОМ УЧЕТЕ

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы совершенствования учета прибыли и ее распределения в хозяйственной деятельности предприятия. Исследовано понятие «прибыль», обобщены современные подходы к определению порядка формирования и использования прибыли. Проведен анализ направлений распределения чистой прибыли предприятий. Рассмотрены законодательно-нормативная база и литературные источники бухгалтерского учета прибыли. Приведен учет финансовых результатов.

Ключевые слова: прибыль, чистый результат, финансовый результат, доходы, расходы, бухгалтерский учет.

THE ORDER OF FORMATION AND USE OF THE ENTERPRISE'S PROFIT IN THE ACCOUNTING

Summary. The problems of improving the accounting of profit and its distribution in the economic activity of the enterprise are considered in the paper. The concept of "profit" and generalization of modern approaches concerning determination of the order of formation and use of profit are investigated. The analysis of directions of distribution of net profit of the enterprises is carried out. The legislative-normative base and literary sources of profit accounting were considered. The accounting of financial results is given.

Key words: profit, net result, financial result, incomes, expenses, accounting.

УДК 657.11

Гайдаржийська О. М.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного авіаційного університету*

Степанюк А. О.

*бакалавр, студентка
Національного авіаційного університету*

Haydarzhyys'ka O. M.

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Finance,
Accounting and Audit
National Aviation University*

Stepaniuk A. O.

*Bachelor, student,
National Aviation University*

ВІДОБРАЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВИПЛАТИ ПРАЦІВНИКАМ У ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті розглянуто питання відображення виплат працівникам на підприємстві відповідно до змін нормативно-правових актів. Досліджено структуру виплат працівникам підприємства відповідно до П(С)БО. Висвітлено порядок відображення інформації про виплати працівникам у фінансовій статистичній та податковій звітності підприємства. Фундаментом написання статті є узагальнення всіх значних та важливих змін законодавчо-нормативного забезпечення держави, а також загальні питання організації бухгалтерського обліку виплат працівникам та їх впливу під час складання фінансової звітності підприємства.

Ключові слова: бухгалтерський облік, звітність підприємства, виплати працівникам, єдиний соціальний внесок, податок з доходів фізичних осіб.